

GAGAVUZ TÜRKLERİNDE ZAMANA BAĞLI KUTLAMALAR

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Giriş

Gagavuz halk takvimi, Gagavuzların hayvancılık ve tarımla şekillenmiş hayat tarzıyla ilgili olduğu kadar çok uzun yıllar yan yana yaşadıkları Bulgarların gelenekleri ve Hıristiyanlıkla ilgili zamanlar ve geleneklerle de yakından ilgilidir. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Gagavuzların Besarabya'da devam eden sosyal hayatı Moldovanlardan, Romenlerden, Ruslardan ve Ukraynılardan da etkilenmiş ve halk takvimine bu halklardan da bazı unsurlar geçmiştir. (Kvilinkova, 2005a, 2005b)

Ancak Canavar yortuları ve Hederlez gibi, kış ve yaz mevsiminin başlangıcı kabul edilen günler, her ne kadar Hıristiyanlık kültürüne yaklaştırılmış ve başka kültürlerden bazı unsurlarla çeşitlendirilmiş olsa da mitolojik Türk kültüründen izler de taşımaktadır. Hatta Kırk Meçik adıyla Hıristiyan azizlerine vakfedilen günün, diğer Türk topluluklarında da görülen Nevruz'la ilgisi açıktır. Canavar yortuları ise kurda duyulan saygının bir ifadesidir.

Çiftçilik ve hayvancılıkla yakından bağlantılı olan Gagavuz halk takviminde kullanılan ay adları ile Anadolu ve Rumeli ağızlarında kullanılan ay adları arasında da çok yakın benzerlikler bulunmaktadır. (Kvilinkova, 2003b: 45) Halk takvimi, resmî takvimi 13 gün geriden takip etmektedir.

Hıristiyan dünyasında çok farklı takvimler kullanılması ve kutsal günlerin tarihinin belirlenmesi konusunda bir ittifak sağlanamaması sebebiyle, dinî günler değişik şekillerde hesaplanmakta ve kutlama zamanı her yıl ayrı bir tarihe rast gelebilmektedir. (Ünal, 2000: 151-184) Bu sebeple bazı gün ve zamanların belirlenmesinde, başta Moşkov ve Manof olmak üzere bu konuda çalışan ilk araştırmacılardan başlayıp son dönemde Gagavuz halk takvimi üzerinde çalışan Soroçanu ve Kvilinkova gibi bilim adamlarının tespitleri karşılaştırılarak bir orta yol bulunmaya çalışıldı.

Bazı kutlamalar halk takvimiyle resmî takvimde bir aydan diğerine sarkabilmekle birlikte, tarihler bugün dünyanın büyük bir bölümünde kullanılan Miladî takvime göre derlendirilmeye çalışılmış ve kutlamalar aylık bölümler halinde ele alınmıştır.

Ocak

Yanvar veya *Büük ay* olarak adlandırılan Ocak ayının ilk günü *Yeni yıl* veya *Çıbık günü* olarak kutlanmaktadır. Sabahleyin erkenden kız çocukları yeni yılı karşılamak için ayva, elma veya vişne ağacı dallarını şeritlerle süslüyorlar. Ardından evleri dolaşmaya çıkıyorlar. Karşılaştıkları kişilerin arkasına küçük çubuklarla vuruyorlar. Kızların bu dolaşmasına *survaki* adı veriliyor. Ev sahibi kadınlar ağaç dallarındaki şeritlerden kopararak tavukların iyi yumurtlaması için kümeslere koyuyorlar. Bu âdet diğer Balkan halklarında da vardır. Zaten *survaki* sözü Bulgarcadır. Daha sonra erkek çocuklar şarkı söyleyerek dolaşiyor. Ev sahipleri onlara ceviz, para veya kolaç adı verilen ekmek veriyorlar. Akşamları ise gençler ellerinde çan ve bugay adlı bir müzik aleti, boynuz, davul ve çıtırdak adlı bir zille evleri dolaşıp bu müzik aletlerini çalarak şiir ve şarkılar okuyorlar.

Şiirler ve şarkılar genellikle Bulgarca ve Rusçadır. Ancak Gagavuz Türkçesiyle de olabilir:

“Yıl başı kutlu olsun,
Evin içi dolu olsun.
Arpayı saçtım, inci olsun;
Kumu saçtım, inci olsun;
Artsın eksilmesin,
Dolsun, taşmasın.” (Malaçlı, 2001: 42-44)

Delikanlılar, akrabalarına rakı götürerek onları kutluyorlar. Yeni yılda, bölgelere göre değişen uygulamalarla yılın nasıl geçeceğine dair fala bakılıyor.

Yeni yıla girerken evde birisi hapşırınca büyük baba veya baba ona bağışta bulunuyor.

Çocuklar yeni yıla girerken damdaki karı kürüyor. Ev sahibi bu işi yapan çocuklara hediye veriyor.

Bulgaristan Gagavuzları arasında bu gün **Vasil günü** olarak da kabul ediliyor ve öncesinde sofraya domuz etiyle yapılmayan yemekler konuluyor. Bir köşede de bir çanak kum, arpa ve kızılıcık dalları bulunuyor. Sofra ortasına içinde para bulunan bir pide ve pidenin üstüne bir mum yerleştiriliyor. Ailenin en yaşlısı günlük kandilini alıp sofradaki herkesi tütsülüyor. Pide orada bulunsun veya bulunmasın bütün aile fertlerine paylaşılıyor ve parayı bulan kişi talihli addediliyor. Kızlar ve delikanlılar ilk lokmalarını yastıklarının altına saklıyorlar ve rüyalarında gördükleri kişiyi kısmetleri sayıyorlar. (Manof, 1939: 83-84)

Hayvanlar günü: Yeni yılın ikinci günü hayvanlar günü olarak kutlanıyor ve evdeki hayvanların sağlığı için herkes bir birine yiyecek ve içecek ikram ediyor.

Bir önceki yıl evlenenler, kolaç adı verilen ekmeklerle ve tavukla akrabalarını dolaşır onlara hediyeler veriyor.

Yordan günü: Ocak ayının 6'sında kutlanan Yordan gününde, bir çiftçinin avlusunda veya kilisede kazan içindeki su takdis ediliyor. İçine haç bırakılıyor. Su sabaha kadar bekletiliyor, donarsa yılın bereketli geçeceğine inanılıyor. O suyla hayvanlar veya ikonalar yıkanıyor. Silahlar patlatılıyor. Gençler atlara binip köy içinde ve kırlarda dolaşır. Bu günün arifesinde göğün üç defa açıldığına ve o anda bir dilek dilenirse kabul olacağına inanılıyor. (Soraçanu, 2004: 56)

Yuvan günü: Ocak ayının 7'sinde kutlanan Yuvan gününde, adı İvan olanlar kurban kesip dağıtıyorlar. Herkes birbirinin etrafını kuşatıp birbirini ıslatıyor. Genç evliler ise sağdıçları tarafından ıslatılıyor.

Yaşlılar günü veya **Ebe günü**, 8 Ocakta kutlanıyor. Bu günde, köyün çocuk sahibi genç kadınları kendilerine ebelik etmiş yaşlı kadını ziyaret edip hediyeler veriyor. Sonra ebeleri gelin gibi süsleyip sokağa çıkarıyorlar ve eğleniyorlar. (Manof: 1939: 85)

20 Ocak **Komrat'ın kilise günü**dür. Her yerleşim merkezi kendi bölgesindeki ilk kilisenin yapıldığı günü kurban keserek kutlamaktadır.

Şubat

Yılın en kısa ayı olan Şubat, *Fevral*, *Güçük* veya *Küçük ay* olarak adlandırılmaktadır. Bu ayda çok sayıda azizin günü bulunmakta ve *Pünir aftası* veya *Büyük oruç* olarak adlandırılan perhiz günleri de bu aya tekabül etmektedir.

Trifun günü: 1 Şubat, Aziz Trifun'un Mariya'yı ilk defa bugün bir bağda görüp tanınmasından dolayı, Trifun günü aynı zamanda bağcıların günüdür. Bugünde kutsanmış sudan bağa götürülerek dört köşesine dökülüyor ve ardından dört tokmak kesiliyor.

Aziz Simon günü: Halk takvimine göre 3 Şubatta, yeni takvime göre 16 Şubatta kutlanıyor. Bugün hatalı gün sayılıyor. Keskin ve sivri şeyler ele alınmıyor ve saklanıyor. Yazın havaların nasıl olacağına dair fala bakılıyor. (Manof, 1939: 85)

Haralambu günü: 4 Şubat, Aziz Aralambu günü olarak kutlanıyor. Bugünde kilisede ballı pideler okutuluyor. Sonra da pide komşular arasında dağıtılıyor. Okunmuş ballı pidelerin insanları hastalıktan koruyacağına inanılıyor. (Kvilinkova, 2003a: 4)

Pünir aftası: Et perhizi yapılan hafta. Ölüler için komşulara *pomana* adı verilen bir yemek ikram ediliyor. Sofrada sadece sütle yapılmış yemekler bulunuyor. Kadınlar bir evde toplanıp yemek yiyor. Kızaklara veya at arabalarına binip dolaşıyorlar. Bu hafta içinde çamaşırlar yıkanmıyor. Hamur yoğrulmuyor. Küçükler, büyükleri ziyaret ediyor. Haftanın Pazar günü oruç tutuluyor ve akşamleyin ailenin büyüğünün evinde toplanılıyor, kıvrırma, döseme, gözleme gibi hamur yemekleri yapılıyor. Oruç açılırken misafirlere birer yumurta ile

yanan mum veriliyor. Sofrada mutlaka et yemeği, peynir ve yumurta bulunuyor. Yemekten sonra affedilmek için dua ediliyor. Eskiden *hamam oyunu* diye bir oyun oynanmış, bir çömleğin içine su konup çocukların bozuk paraları ağızlarıyla sudan çıkarmaları istenirmiş. Döşeme adlı yemeğin içine üstünde evcil hayvanların adlarının yazılı olduğu kâğıtlar konarak bir tür fal çekilirmiş. Büyük bir ateş yakılarak üstünden atlanırmış. Yemekten artanlar çocuklara verilirmiş ve yemek kapları iyice yıkanırılmış. (Soraçanu, 2004, 56)

Bu haftanın her günü için söylenen bir atasözü bulunmaktadır:

Pazar: Papaslar yazı yazar.

Pazartesi: Piinir haftası veya hafta başlar.

Salı: Sallanır, yani çalışılmaz.

Çarşamba: Çarşaf dokur.

Perşembe: Peşkir dokur.

Cuma: Cum cum eder, yani eğlenir.

Cumartesi: Hafta biter. (Manof: 1939: 86)

Et orucu: Büyük oruca iki hafta varken tutulan et orucunda, et yemeklerinden uzaklaşma başlıyor. Et orucu başlamadan önceki pazar günü her evde et yemekleri yapılıyor ve komşulara dağıtılıyor. Bu yemekten sonra Paskalya'ya kadar bir daha et yenmiyor. (Kvilinkova, 2003: 4)

Büük oruç: Pazartesi günü kadınlar, daha çok yaşlı kadınlar *trimur* denilen üç günlük bir oruç tutuyor. Bu orucun sonunda bir kuzu kesilip içi buğday ve bulgurla dolduruluyor. *Kurban ekmää* adı verilen üst kabuğunda haç bulunan yuvarlak bir somun yapılıyor. Eskiden yemekten sonra kurban olan kuzunun kemikleri toplanıp yeni evlenen gençlere bu kemiklerle vurularak çocuklarının çok olması istenirmiş ve kemikler yere gömülmüş. Gençler salıncağta sallanmış ve kantarda tartılırlarmış. Bu günde cadıların gelip ineklerin sütünü veya bitkilerdeki bereketi çalmasından korunmak için kutsanmış darılar evin avlusuna saçılmış. (Soraçanu, 2004: 59-60)

Büyük orucun yedinci haftasında **Büük afa yortusu** yapılıyor. Bu hafta içinde kiliselerde İncil okunuyor. Kilisede tutuşturulan mum, eve yanarken getiriliyor ve bu muma *okunmuş ateş* deniliyor. İkonanın arkasında saklanan mum, sadece yağmurlu havalarda tutuşturuluyor. Büük afa'nın Perşembe gününe **Ak Perşembe** deniliyor. Bugünde ölülerin evlerine geldiklerine ve İspas gününe kadar burada kaldıklarına inanılıyor. Bu sebeple Paskalya yortusunda yapılan bütün hazırlıklar bu günde de yapılıyor. Paska ve kolaç pişiriliyor, yumurta boyanıyor. (Kvilinkova, 2003a: 4)

Todur günü (Ölüler günü): Büyük orucun ilk cumartesi gününe denk getirilen Todur günü, kilise takviminde 17 Şubatta, resmî takvimde ise 11 Şubatta kutlanmaktadır. Aziz Todur atların koruyucusu kabul edildiği için, Todur gününde at yarışları düzenleniyor ve mezarlıklar ziyaret ediliyor.

At yarışları başlamadan önce kızlar saçlarını yıkayıp Todur'dan kendilerine atın kuyruğu gibi gür ve güçlü saçlar vermesini diliyorlar. (Manof: 1939: 88) Atlar önce kilisenin yakınlarına geliyor ve 3-5 km.lik bir mesafe verilerek yarış başlatılıyor. Yarışın sonunda kazanan at sahibinin evinde bir yemek yeniyor. At yarışına katılanlara gömlek, havlu, para ve yiyecek gibi ödüller veriliyor. (Kvilinkova, 2002: 13-15)

Mart

Baba Marta denilen bu ayın ilk günü, gün doğarken odalar süpürülüyor ve "Pire dışarı, mart içeri" diye bağırılarak Mart ayı karşılanıyor. Kızlar beyaz ve kırmızı şeritler hazırlayarak kollarına takıyor. Bunları daha sonra turnaların yuvalarına bırakıyorlar ve "Bu ipliği yuvanıza alın. Bizim çocuklarımız olacak, bizim için Allah'a dua edin." diyorlar. Kadınlar 1 Mart günü çalışmıyorlar. (Manof, 1939: 88) Bu günlerin sihir karakteri kimi işleri

yasaklar. Sözelimi 1-9 Mart arasında kırağı olmasın, kış tekrar başlamasın diye çamaşır yıkanmaz, başka önemli ev işleri yapılmaz.

Efsaneye göre 1 Marttan başlayarak *Dokiya (Evdokiya, Marta)* günlerin ısınmasıyla birlikte her gün bir kürk çıkarılmış, böylece hava sıcaklığı daha da artarak devam edermiş. İlkbaharın gelişi daha hızlı olsun diye 1 Martta erken saatlerde *Dokiya (Evdokiya, Marta)* Baba bir kırmızı kumaş çıkarır ve güneş dünyayı daha iyi aydınlatsın diye ya evin önüne asar veya evin çatısına atarmış. Bu kumaş 22 Marttaki *40 Meçik yortusuna* kadar asılı durmuş.

8 Mart ***Halklar arası karılar günü***, yani dünya kadınlar günü olarak kutlanmaktadır.

Kırk Meçik (< Rus. ***Mučeniko***), ***Kırk Ayoz*** veya ***Kırk Kaşık yortusu*** olarak adlandırılan gün, Türkiye’de daha çok Nevruz olarak bilinen bahar bayramıdır. Bu gün, her ne kadar, Gagavuzlarda Hıristiyan azizleriyle ilgili gibi gösterilse de temelinde 9 / 22 Martta tabiatın uyanışı, ilkbaharın başlangıcı ve tarımla ilgili farklı âdetler bulunmaktadır. Halk takvimine göre gece ve gündüzün denk olduğu 22 Marttan sonra havalar ısınıyor. Bugün ilkbaharın kışı yendiğine inanılıyor. 22 Marttan sonra çiftçiler değişen hava şartlarına bakmadan tohumu toprağa saçmaya başlıyor. Bu günde çocukların ve genç kızların yakalarına *martacık* denilen kırmızı ve beyaz şerit takıyorlar.

Halk takvimine göre 1-9 Mart, yeni takvime göre 14-23 Mart arasında buğday kararmasın diye sulama yapılmıyor, elbiseler yıkanmıyor, beyaz ve siyah elbiseler ayaz vurmasın diye dışarı asılmıyor. Çocukların, kadınların ve yeni doğan kuzuların boynuna *martacık* denilen şeritler bağlanıyor. Buğday bereketli olsun diye iş yapılmıyor.

Kolaç adı verilen 40 ekmek pişiriliyor ve komşulara dağıtılıyor. Avluda kırk kazma vuruluyor. Arabaya kül yükletilip tarlaya saçılıyor. Bugün için pişirilen pide ikiye bölünerek tarlada yeniliyor. Kırk damla şarap içiliyor. (Kvilinkova, 2001c: 3)

Basarabya Gagavuzları gibi, Balkan ülkelerindeki Gagavuzlarda da ateş yakma geleneği vardır. Bu ateşin insanları temizlediğine inanıldığı için üzerinden atlanıyor. Temizlenme insanların bitlerinden kurtulması anlamına gelmektedir. Önceleri atların da temizlenmesi için gençler at üzerinde ateşten atlarırmış. Gagavuzlarda bu bayramda yakılan ateşin bir amacı da ölümlerin ısınmasını sağlamaktır. (Kvilinkova, 2001c: 3)

Gagavuzların özerkliğine kavuştuğu 1996 yılından beri 24-25 Mart günlerinde ***Gagauz dili hem literatürası Olimpiadası*** yapılmaktadır. Bu program çerçevesinde öğrenciler Gagavuz Türkçesiyle kompozisyonlar yazıyor ve eserler okuyorlar. Başarılı bulunanlar, kitap ve parayla ödüllendiriliyorlar.

Blaguşteni: Meleğin Hazreti Meryem'e Hazreti İsa'nın doğumunu haber verdiği gün olan Blaguştene “Müjde” (25 Mart / 7 Nisan), Gagavuzlarda en büyük din bayramı sayılıyor. Bugün çalışmak yasaktır. Bu bayram, Paskalya yortusuna denktir. Avrupa halklarının çoğunda bu gün kuşların da çalışmadıkları inancı yaygındır.

Blaguşteni gününde balık yemek gerekir, eğer balık yemek mümkün değilse bari kılçıyla diş karıştırmak tavsiye edilir. (Kvilinkova, 2003a: 4)

Nisan

Gagavuzların *Aprel* veya *Çiçek ay* dedikleri bu ayda çok sayıda din yortusu bulunmaktadır.

Süüt pazarı: Nisan ayının ortalarına denk gelen Süüt pazarı, Paskalya’dan önce kutlanan günlerden biridir. Bugün kilisede söğüt dalları okutularak mezarlara saplanıyor, böylece ölümler anılıyor. (Kvilinkova, 2003a: 4)

Lazari yortusu: Paskalya’dan bir hafta önce kutlanan Lazari yortusunun Hıristiyanlık öncesine dayandığı iddia ediliyor. Bu yortu gününde bütün hayatın dirildiğine inanılıyor. 7-10 yaş arası çocuklar gruplar halinde Lazari türküsü söyleyerek evleri dolaşıyorlar. Kızlardan biri gelincik gibi giyiniyor. Yüzü bir çemberle kapatılıyor. Elinde iki basma parçası bulunuyor ve

türkü söylenirken o elindeki basmaları sallıyor. Ev sahipleri çocuklara yumurta ve para veriyor. (Kvilinkova, 2003a: 4)

Lazari Türküsü:
Uçtum gittim, dala kondum,
Lazari, Lazari.
Dal bana emiş verdi,
Bän emişi erä ektim,
Er bana çimen verdi,
Bän çimeni koyuna verdim,
Koyun bana kuzu verdi,
Bän kuzuyu beyä verdim,
Bey bana katır verdi.
Pindim gittim Kara suya.
Kara suda kannar akêr,
İki dilber durmuş bakêr,
Biri küçük, biri büyük,
Küçücünüä alma attım,
Büücünüä seläm verdim. (Manof, 1939: 87)

Rusali yortuları: Rus kültüründen geçtiği anlaşılan bu yortunun tarihi konusunda değişik rivayetler bulunmaktadır. Yılda iki kez kutlanan bu yortu için Manof, 25 Nisan 5 Mayıs günleri ile 7-10 Haziran günleri arasını tarih olarak vermektedir. (Manof 1939: 90, 92) Bu dönemde Rusali adı verilen su perilerinin zararından korunmak için hiçbir iş yapılmıyor, pelin toplanarak bütün eve dağıtılıyor, gece Rusali geldiğinde insanlara dokunmasın diye masaların üstüne su ve ekmek bırakılıyor. Rusalilerin bu günlerde toplanıp hora teptiğine inanılıyor. Nerede toplanmışlarsa orada o yıl ot bitmeyeceği düşünülüyor. Erkekler toplanıp Rusali oyunları oynuyorlar.

Paskalya, Hz. İsa'nın dirilişi: Her yıl farklı bir tarihte kutlanan Paskalya, 21 Mart ile 25 Nisan arasında bir Pazar gününe denk gelebilir. Aslında Hz. İsa'nın Pazar günü dirilmesi sebebiyle her Pazar günü bir küçük Paskalya olarak kabul edilmektedir. Paskalya'nın Yahudilerin *Fışh bayramı* ile de ilgisi olduğu düşünülmektedir. (Katar, 2001: 17-25)

Paskalya'ya oruçla geçen beş haftalık bir hazırlık döneminden sonra geliniyor. Oruç boyunca kiliseler Hz. İsa'nın çektiği acılardan dolayı siyah örtülerle kaplanıyor. Orucun sonunda, Nisan ayının ikinci Pazar günü, Hz. İsa'nın dirilişi sebebiyle beyaz örtülerle donatılıyor. Bugün lâyıkiyla kutlanırsa ahret hayatında ebedî yaşanacağına inanılıyor. Paskalya haftasında ölenlerin cennete gideceği düşünülüyor. Daha önceleri bu günde Hz. İsa'nın yeryüzüne indiği ve bir dilenci kılığında evleri ziyaret ettiğine inanılmıştır.

Paskalya günü insanlar bir birlerini "Hristos dirildi!" (veya Hristos aneşti) "Akına dirildi!" (veya Hristos Vizkrese) sözleriyle selamlıyorlar. Evlerde yumurta boyanıyor. Bu yumurtayla Mariya Magdelana'nın Hz. İsa'nın dirilişini haber verdiğiğine inanılıyor.

Kiliseye gidiliyor. Dua ediliyor. Küsler barışıyor. Pazar günü oruç tutuluyor. Bu oruçta sadece et yenilmiyor. Diğer yiyecekler yeniliyor.

Pazartesi gününden itibaren isteyenler üç gün ekmek yemeden ve su içmeden *trimur* denilen bir oruç tutuyor. Kilisede sabahları bazı görevler yerine getiriliyor, akşamları ise dinî vaazlar veriliyor. Üçüncü gün kilisede vaftiz oluyorlar öğleden sonra yemek yemeye başlıyorlar. (Bogdan, 2001: 2)

Küçük Paskalya: Paskalya'yı izleyen pazartesi günü kutlanan Küçük Paskalya, Basarabya Gagavuzları arasında ölümlere ayrılmıştır. Sabahın erken saatlerinde ölümlerin yakınları mezarlığa gidiyorlar. Bu güne has yemekler yapıp birbirlerine ikram ediyorlar. Rahip ölümlerin ruhu için dua ediyor. Yemekten sonra günlükle mezarlar tütsüleniyor. (Moşkof, 1939: 89)

Mayıs

May veya *Hederlez* olarak adlandırılan Mayıs ayının ilk günü, Sovyet döneminde büyük gösterilerle kutlanılan **1 Mayıs işçiler günü**dür. Eskisi kadar olmasa da bu gün hâlâ resmî tatildir ve törenlerle kutlanmaktadır.

1 Mayıs'ta kutlanılan bir başka gün de *Pipiruda*, *Kelebek* veya *Eremiya günü*dür. Küçük kız çocukları çamurdan *gerçu* veya *germançu* adı verilen bir kukla yapıp üstüne elbise giydiriyorlar. Kuklayı bir ayakkabı kutusuna yerleştiriyorlar. Kutunun çevresine çiçek koyuyorlar, mum yakıyorlar ve ölüye ağlar gibi ağlıyorlar. Sonra da çıkıp evden eve dolaşarak türküyü söylüyorlar. Ev sahipleri yağ, un, su, süt ve süt mamûlü yiyecekler veriyorlar. Sonra da bir cenaze alayı oluşturup kuklayı suya bırakıyorlar. Yolda karşılaşılan insanlara şarap ve *pränik* adı verilen bir çeşit baharatlı tatlı ikram ediliyor.

Kızlar evleri dolaşırken şu tür türküler söylüyorlar:

Pıpiruda-ruda,
Day, Boje, leda,
Yaamur yasın,
Bolluk olsun,
Kara başak olsun,
Çimen çıksın,
Ambar dolsun,
Terekä booday,
Çavdar, papşoy,
Tarlada çamur olsun,
Teknedä amur,
Fırında somun,
Uşaklara kolaç. (Soroçanu, 2004: 60-61)

2 Mayıs'ta kutlanan **Küçük Aziz Tanas günü**nde bugün Romanya sınırları içinde bulunan Balçık'ın Teke köyünde Küçük Aziz Atanas'ın mezarı başında bir toplantı yapılır. Atanas'ın geceleri çıkıp dolaştığına inanıldığı için mezarın yanına bir pabuç bırakılır. Ayrıca Tanas'ın hastalıkları iyileştirme yeteneği olduğuna inanılır.

Hederlez, eski takvime göre 23 Nisanda, yeni takvime göre Mayısın 6'sında kışın bitip yazın başladığı gün olarak kutlanmaktadır, en önemli mevsim bayramlarından biridir.

Bu bayrama dinî bir hüviyet katmak için Aziz Georgi'yle ilgilendirilmekte ve bu azizin adını taşıyanların bayramı olarak da kabul edilmektedir. Efsaneye göre, Georgi bir eşeğe binerek yılan şeklinde bir canavarı öldürmüştür ve hayvanların koruyucusudur.

Hederlez'de kurban kesiliyor. Kesilen kurbanların kanı çiçek veya ağaçların dibine dökülüyor. Böylece çiçeklerin güzel açacağına, ağaçların daha çok meyve vereceğine inanılıyor. Kesilen koyunun sakatat kısmı deri üzerinde bırakılıyor ve derinin verildiği kişinin koyunun bu bölümlerini alması sağlanıyor.

Kurban kesildikten sonra bulgur ve etle bir yemek yapılıyor. Gün bitmeden komşulara et dağıtılıyor.

Kurban fakirlere de bağışlanıyor. Kurban bağışını kabul eden kişi, bağışlayana "birdän bin olsun" diyor. Kurbanı alan kimse, koyunu hemen kesebileceği gibi, besleyip sonra da kesebiliyor. Kurban kesiminde koç veya horoz gibi erkek hayvan tercih ediliyor. Dişi hayvanlar ise kurban olarak bağışlanıyor.

Koyunlar 6 Mayıs'ta kıra gönderildiği için Vulkaneş'te Hederlez'in bir çoban bayramı olduğuna inanılıyor. Eskiden bu günde çobanlar aralarında güreş müsabakaları yaparlarmış, daha sonra bu yarışmalar halka da yansımış. Güreşte kazanana en büyük koç veriliyor. Koç hemen orada kesiliyor ve etinden yemekler yapılarak topluca yeniliyor. (Kvilinkova, 2001b: 1-3)

Son dönemde daha büyük gösterilerle kutlanmaya başlayan ve 2000 yılından itibaren resmî bir bayram hüviyeti de kazanan Hederlez’de müzik ve halk oyunları festivali, at yarışları ve güreş müsabakaları düzenlenmektedir. (Baboglu, 2000: 52-53)

6 Mayıs, **Kazakliya köyünün kilise kurbanı** ve **Beşalma'nın köy bayramı** olarak da bu köylerde kutlanmaktadır.

İspas (<Rusça spas), Paskalya'nın ellinci gününe doğru bir cumartesi gününde kutlanmaktadır. Bu gün, **Büyük ölümler günü** veya **Kurtuluş bayramı** olarak adlandırılmaktadır. Ölü ruhlarının Paskalya'dan İspas'a kadar serbest kaldıkları ve bu günden itibaren tekrar kapatıldıklarına inanılıyor. İspas'ta Paskalya'da olduğu gibi Paskalya çöreği ve kolaç adı verilen ekmek hazırlanıyor, yumurta boyanıyor ve ölü yakınları keşkek adı verilen buğday hazırlayarak mezarlığa gidiyor. Evden getirilen yemekler önce mezarların yanına diziliyor, ardından aileler toplanıp yemekleri yiyorlar. Ayrıca getirilen yemekler ve çanak çömlek türü eşyalar ikram ediliyor. (Manof, 1939: 91-92)

9 Mayıs'ta **II. Dünya Savaşında ölenler** anılmaktadır. Bu kutlama Sovyet döneminde kalmıştır. Resmî bir kutlama olarak devam ettirilmektedir

Köy ve kilise günleri, köyün veya o köydeki kilisenin kuruluş günüdür. Mahallî düzeyde kutlanan bu kuruluş günleri Mayıs ayında yoğunlaşmaktadır. Mayıs ayının 15'i **Etulya'nın köy bayramı**, 22'si **Baurçu'nun kilise kurbanı** ve **Bessarabska'nın köy günü**, 27'si ise **Coltay'ın köy günü** olarak ilgili yerleşim merkezlerinde mahallî katılımı kutlanmaktadır.

Gagavuzlar, 23 Ocak 1993'ten itibaren resmen Lâtin alfabesine geçmelerine rağmen 24 Mayıs'ta Sovyetler Birliği döneminden kalma bir alışkanlıkla **Slavân yazısının gününü** (Kiril alfabesinin günü) de kutlamaktadırlar.

Haziran

Kirez ayı, **İyün** veya **Ay Petro ayı** olarak adlandırılan Haziranın 1. gününde uluslar arası bir gün olarak **Uşakları korumak günü** kutlanmaktadır.

Haziranın 2'si **Kongaz**, 3'ü ise **Kiseliya köyünün günü** olarak kutlanmaktadır.

Haziranın 4'ünde **Moşa günü** kutlaması yapılmaktadır. Moşa gününde yiyecek ve suyla mezara gidiliyor ve ölümlerin canı için çocuklara içinde tatlı bulunan çanak çömlek hediye ediliyor.

24 Haziranda, Basarabya Gagavuzları arasında **Dragayka yortusu**, Bulgaristan Gagavuzları arasında **Aziz Yani günü** adıyla mevsimle bağlantılı, ancak dinî hüviyet de kazanmış iki kutlama yapılmaktadır. Bu kutlamalar bazı motifleri itibariyle benzerlikler göstermesine rağmen, adı ve bir kısım ritüelleri itibariyle farklılıklar da taşımaktadır.

Dragayka yortusu'nun meyve günü olduğuna inanılıyor. Sağlık için meyve sebze dağıtılıyor. Kızlar akşamleyin bir kenger getirerek tüylü yapraklarını kesip yastık veya yataklarının altına koyuyor ve tüylerin uzadığını görünce o yıl kısmetlerinin çıkacağına inanıyor. Başka otlar da toplayıp kurutuyor ve onları ilaç olarak kullanıyorlar. Daha eskiden herkes güve yemesin diye elbiselerini giyip kıra çıkar ve süpürgelik ot toplarlarmış. Genç evlileri suyla ıslatırlarmış.

Bu yortudan itibaren arpalar biçilmeye başlıyor. (Soraçanu, 2004: 62)

Aziz Yani günü, bitkilerin çiçek açmasının ve güneş yazının son günü olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ilaç olarak kullanılan bitkiler toplanıyor. Varna Gagavuzları Yani gününe kadar denize girmiyorlar. Yortu arifesinde ilk defa denize girip yıkanıyorlar. Kızlar akşamdan bir kova deniz suyu getiriyorlar ve içine bir nişan, genellikle bir yüzük atıyorlar ve kovayı bahçeye bırakıyorlar. Sabahleyin kızlar, bahçede toplanıyor ve aralarından birini gelin olarak seçiyorlar. Gelin kovayı bahçeden alırken şu maniyi okuyor:

“Ay Yani kutlu olsun,

Kutlu, kademli olsun;

Ayna attım çaira,
Günü, ömrü olsun.”

Maninin ardından kova açılıyor. Kızlar da bir mani söylüyor ve gelin kovaya elini daldırıp nişanlardan birini çıkararak sahibine uzatıyor. Bu sefer de özel işareti çıkan kız bir mani söylüyor. Bu şekilde kızlar sırasıyla mani söylüyor. Bu törenin ardından kızlar aynaya bakarak müstakbel eşlerini görmeye çalışıyorlar ve kovayı parmaklarında döndürerek fala bakıyorlar. Geceleri sokaklarda ateş yakılıyor ve şu sözler söylenerek üstünden atlanıyor:

“Atlayın, atlayalım;
Pireler yansın ateşte.” (Manof, 1939: 92-93)

22 Haziranda **II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı** resmî bir törenle başkentte anılmakta ve bu savaşta ölenlerin hatırası yad edilmektedir.

Adını bu aya veren **Aziz Petrov günü** eski takvime ve kilise takvimine göre 29 Haziranda kutlanmaktadır. Bu gün, yeni takvimde 12 Temmuzda tekabül etmektedir. Bu ay içinde 2 haftalık **Petrov orucu** tutuluyor. Adı Peter olanlar kurban kesiyor. Bu vakitte Petrov elması yetişiyor ve Petrov gününde bu aziz için bir horoz kurban ediliyor.

Temmuz

Orak ayı, İyül veya Ay İliya ayı olarak adlandırılan Temmuz ayının 12'sinde mahallî olarak **Dezgince ve Beşgöz köylerinin günü** kutlanmaktadır.

Azizlerle ilgili olarak da 7 (veya 15) Temmuzda **Aziz Kirika (Kiryaki) günü**, 17 Temmuzda **Azize Marina günü**, 27 Temmuzda **Aziz Pantilimon günü** kutlanmaktadır. Bu günler tehlikeli sayıldığı için bu süre içinde kadınlar çalışmazlar ve boğulma ihtimaline karşı denize girmezler.

20 Temmuzda yağmuru, bulutu ve rüzgârları idare ettiğine inanılan **Aziz İliya günü** kutlanmaktadır. Denizde yolculuk edenler bir kazaya meydan vermesin diye İliya'ya dua ediyorlar. (Manof, 1939: 93) Hasat vakti geldiği için ilk kez bu günde pişmiş sütlü mısır yeniyor.

22 Temmuzda kutlanan **Aziz Foka günü**, Ateş yortusu olarak kutlanmaktadır. Bu dönemde harmanlar kaldırıldığı için bu günlerde dışarıda çöp yakmak yasaklanıyor.

30 Temmuz 1957'de Sovyet yönetiminin Gagavuzlara kiril esaslı bir alfabe vermesinin yıl dönümü **Gagauz yazısının Ana dilimiz yortusu** olarak kutlanmaktadır.

Ağustos

Ağustos ayına *Avgust, Lobut ayı, Harman ayı veya Panaya orucu* denilmektedir. Bu aya Lobut ayı denilmesinin sebebi, sağlık için insanların birbirini ve evcil hayvanları yumrukla dövmeleridir. Harman ayı adı tarımla Panaya orucu adı ise dinle ilgilidir

1 Ağustos'taki **Aziz Makayev günü**nde kilisede okunan bir yiyecek ilaç gibi saklanıyor.

6 Ağustosta kutlanan **Probojen günü**, Hz. İsa'nın şekil değiştirdiği gündür. Kadınlar bugüne kadar elma ve üzüm yemiyorlar ve ilk defa bu günde vaftiz edilmiş elmayı ve üzümü yiyorlar.

1-15 Ağustos arasına denk gelen ise **Panaya** ise Hz. Meryem için tutulan 15 günlük oruçtur. Orucun sonunda kilisede yortu başlıyor. Yemek olarak yeni undan kolaç adı verilen ekmek yapılıyor ve kilisede okunan üzüm salkımları dağıtılıyor. Ayrıca kurban kesiliyor ve keşkek veya pilav gibi yemekler hazırlanıyor. (Manof, 1939: 94)

19 Ağustos'ta hem **Komrat kasaba bayramı** hem de 1990 yılında Gagavuz Yeri'nin özerkliğini kazandığı gün olarak **Gagauz Respublikası'nın yıldönümü** kutlanıyor.

Ağustosun 26'sı **Kiriet Lunga günü**, 27'si **Moldova Devletinin baamsızlık günü**, 28'i ise **Çişme küü, Kıpçak, Kirsova, Gaydar ve Tomay köylerinin kilise kurbanı** olarak kutlanmaktadır.

29 Ağustos **Vaftizci Yahya'nın kafasının kesildiği gün** olduğu için kırmızı karpuz, siyah üzüm ve elma yenmiyor. (Soroçanu, 2004: 63)

31 Ağustos'ta **Moldovancanın Devlet dili olma günü**, Bütün Moldova'da olduğu gibi Gagavuz Yeri'nde de **Limba noastra** adıyla kutlanıyor.

Eylül

Sentabri veya *Ceviz ayı* olarak adlandırılan Eylül ayının 1'inde *Tılsım günü* olarak kabul edilen **Aziz Simon günü**, 8'inde **Küçük Panaya**,14'ünde ise ceviz toplanmaya başlanılan **Krestov günü** kutlanmaktadır. (Soroçanu, 2004: 63)

Ekim

Ekim, ayı halk takviminde Kasım ve Canavar yortularını da içine aldığı için bu aya *Canavar ayı* veya *Kasım ayı* da denilmektedir. Rusçadan alınan *Oktabri* adı da bu ay için kullanılmaktadır.

1 Ekim Karın ilk yağdığı gün olduğu için **Pokrov** olarak kutlanmaktadır.

14 Ekim hem Vulkanesti kasaba bayramı hem de **Aziz Petko günü** olarak kutlanmaktadır. Bu günün arifesinde *Camallar* denilen bir âdet vardır. Delikanlılardan biri Arap, biri damat, diğeri de gelin kılığına giriyor, evleri dolaşüyor ve hediyeler alıyor. **Petko günü**, Allah'ı merhamete getirip bereket vermesini sağlamak için yapılıyor. (Manof, 1939: 94-95)

Kasım

Kasım, *Noyabri* ve bu aydaki önemli mevsim bayramından dolayı veya *Canavar yortuları* adıyla anılan bu ayın ilk günü **Aziz Diman günü** olarak kutlanıyor.

Halk takviminde 26 Ekim, resmî takvimle 8 Kasım, **Çadır-Lunga kasaba bayramı, Tomay kilise kurbanı, Kongazçik kasaba bayramı, Svetloe kilise kurbanı, Bucak köyünün günü, Ayozlu Dimitrilerin günü ve Arhangel Mihayil günü** olmak üzere dinî ve mahallî gün ve yortular açısından pek çok kutlamaya sahne olmaktadır. Bu kutlamalarda kurban kesme âdeti çok yaygındır.

Bu gün halk takviminde **Kasım** olarak adlandırılır ve kışın başlangıcı, yani yılın ikinci yarısı olarak görülür. Ayrıca bugün **Aziz Dimitri günü**, kadın ve erkek hizmetkârların yortusudur. Taahhüt senetleri hep bu günde yapılıyor veya yenileniyor. Koyunlar ve inekler yaz otlaklarından dönüyor. Bir kuzu kurban edilerek yemek veriliyor. Bazıları da canlı kurban veriyor. (Soroçanu, 2004: 63)

Kasım ayı içinde kutlanan en önemli zaman dilimi kış mevsiminin başladığına işaret eden **Canavar yortuları**dır. Canavar yortuları her köyde farklı tarihlerde ve farklı sürelerde kutlanmaktadır. Bu süre üç günden yedi güne (sözgelimi 11 Kasımdan 17 Kasıma) kadar uzanmaktadır. Bugünlerin birinci yarısı *Kolada* (İsa'nın doğum günü) orucundan önce, ikinci yarısı *Kolada* orucu sırasındadır. Bu oruçta et yemekleri yenilmemektedir.

Canavar yortularının kutlandığı günlerde özel bir tören yapılmamaktadır. Bu yortuda kadınların yaptığı örgü, dokuma, dikiş gibi yünle ilgili işler yapılmaz ve bıçak, makas, iğne, şiş, mil gibi kesici ve delici âletler kullanılmaz. Bu yasaklar erkekler için de geçerlidir. (Baboglu, 1993b: 5) Çünkü erkekler kırlarda sürekli çalışan işçilerdir. Kadınlar ve çocuklar için yasaklar 2 gün, erkekler ve ev sahipleri için 4 veya 6 gün geçerlidir. Eski bir inanca göre bir erkek o günler içinde dikilen veya örülen bir elbise giyerse ona kurtlar saldıracaktır.

Bütün bu işlerle ilgili yasaklar ve yemekle ilgili diğer yasaklar, eski arkaik inançlara dayanmaktadır. Canavar yortularındaki yasaklar evdeki hayvanları ve insanları yırtıcı hayvanların saldırısından korumak amacına yöneliktir. Canavar yortularından önce her bir ev sahibi, kurdun gözlerini kapamak ve ağzını bağlamak için evdeki ocağı sıvamak gibi büyü

işleri ile uğraşiyor. Bu bayramlardan sonra ilkbahara kadar sıva yapmak gibi çamur ve toprakla ilgili bütün işler yasaklanıyor.

Gagavuzlarda kurdun yüceltilmesi arkaik kültürden kalmadır. Eski inanca göre Gagavuzlarda kurdu öldürmek yasaktır. Bu yasak kurda duyulan saygıdan kaynaklanmaktadır. Kurt halkın hayatında büyük bir rol oynamaktaydı. Gagavuz masallarında kurda duyulan saygının izleri görülmektedir. Bu masalarda kurdun gökten indiği ve yer yüzünde ilahî bir varlık olarak yaşadığı anlatılmaktadır. Bundan başka kurtta değişik varlıkların şeklini alma, eski âdetleri tutmayanları cezalandırma, insanlara tehlikeli durumları haber verme ve onları koruma gibi yetenekler vardır.

20. yüzyılın altmışlı yıllarına kadar Gagavuzlarda, "Canavar ursun" (yalan söylüyorsam bırak beni kurt cezalandırsın) şeklinde kurdun adıyla yemin etme âdeti bulunmaktaydı. Bu yemin *doğru söylüyorum* sözünden veya *Allah'ın adına yemin etmekten* çok daha önemli ikna edici bir yemindi.

Gagavuzlardaki önemli bir olgu da Allah'ın kurdu koruduğu şeklinde karşımıza çıkar. Halk arasında kurdun rızkı dağıtan bir varlık olduğu inancı da vardır. Buna benzer inançlar folklorda yaşamaktadır.

Gagavuz kültüründe olduğu gibi, diğer Türk halklarında ve Kuzey Kafkas halklarında kurdun yüzü iyi kabul edilir; kurt iyiliğin bir sembolü olarak görülür.

Eski Gagavuz takvim âdetlerinde Canavar yortularından başka günlerde de kurtla ilgili olarak bazı yasaklı günler vardır. (Kvilinkova, 2000: 4)

15 Kasım-25 Aralık arasında *Kırım orucu* denilen kırk günlük *Noel perhizleri* yapılıyor. (Güngör-Argunşah, 2002: 82)

21 Kasımda *Avdarma kilise kurbanı* ve *Vedeniye günü* veya *Topal Canavar günü* kutlanmaktadır. Eğer bu yortuda kırağı düşerse veya hava kapalı olursa o yılın bereketli geçeceğine inanılıyor. Bu günde kırdan bir kurtla karşılaşılırsa elbiseleri çıkarıp fırlatarak kaçmak gerekiyor. Aksi takdirde kurdun o kişiyi yiyeceği düşünülüyor.

Topal Canavar gününde yapılan ballı pita kurtlardan af dilemek düşünesiyle verilen bir kurban olarak düşünülüyor. (Kvilinkova, 2000: 4)

30 Kasımda kutlanan *Aziz Andrey gününde* cadıların dolaştığına inanılıyor ve onlardan kurtulmak için kapı önlerine darı saçılıyor. Ayrıca hastalıktan ve cadılardan korunmak için insanların alınlarına, pencere camlarına ve kapılara sarımsak sürülüyor, haç çiziliyor. Kızlar saksılara sarımsak dikeyiyorlar, soğan ve sarımsakla veya başka eşyalarla o yıl kismetlerinin çıkıp çıkmayacağına dair fala bakıyorlar. Bu geceye *sarımsak gecesi* deniliyor. Yılın bereketli geçmesi için un, fasulye, mercimek ve sarımsaktan yemek yapılıyor. (Soraçanu, 2004: 61-62)

Aralık

Dekabri, Kırım ve Hristos orucu olarak adlandırılan Aralık ayının 4'ü *Aziz Varvara günü*dür. Bu gün kadınlar, çocukları çiçek ve kızamık hastalığına yakalanmasınlar diye ballı pide ve sekiz şeklinde kolaç adı verilen ekmeği hazırlıyorlar ve komşulara dağıtıyorlar. Çiçek hastalığının çocuklarda iz bırakmaması için pide ve kolaç adlı ekmeğe çatal ve başka sivri şeyleri saplıyorlar.

Aralığın 5'inde kutlanan *Aziz Sava günü*nde gençler kızakla kayıyor.

6 Aralıkta kutlanan *Aziz Nikulay günü* de dahil olmak üzere Aralığın 4'ü ile 6'sı arası üç ayrı azizin günü olduğu için bu günlerde iş yapılmıyor. Nikulay gününde adı Nikulay olan birinin evinde erkekler toplanıp eğleniyor ve balık yemeği yiyor. (Soraçanu, 2004: 63-64)

12 Aralıkta kutlanan *İgnajden günü*ne *tavuk yortusu* adı da veriliyor. Mısır ve tavuk yemeği yapıp komşulara dağıtılıyor. İgnajden sofrasında bütün aile toplanıyor. Masanın ortasına bir mum konuluyor ve sağlık için bu mum yakılıyor. Günnük adı verilen tütsü ile ve haç çıkarılarak bütün sofraya tütsüleniyor. Aile reisi kolaç denilen ekmeği başının üstünde ikiye

bölüyor. Hangi taraf uzun olursa köyün o bölgesinin daha bereketli olacağına inanılıyor. Evin kadını koliva adlı yemekten bir kaşık alıp güveç çanağında bulunan buğdayların üstünde gezdiriyor ve *kit kit* sesleri ile tavukları çağırıyor. Böylece tavukların çok olacağı düşünülüyor. Gün boyunca hiçbir iş yapılmıyor. Bereketi kaçır diye hiçbir eşya veya mal komşulara ödünç verilmiyor. Tavukların dışarıda dolaşmasına izin verilmiyor. Bu günde eve ilk gelen misafire *poleznik* deniyor. Poleznik kadın ise o yıl yumurtadan çıkacak civcivlerin tavuk, erkek ise horoz olacağına inanılıyor. Poleznik olarak adlandırılan kişi, tavuklar çok yumurtlasın diye bazı yerlerde kapı ardında saman veya süpürge üstünde bazı yerlerde ise sobanın yanına oturtuluyor. Yemek ve şarap ikram ediliyor. Akşam yemeğinde, yemek masasının üç yerine şarap damlatılıyor ve yenilen yemeğin artıkları kuş ve tavuklara veriliyor. Böylece yumurtalardan çok sayıda civciv çıkacağına inanılıyor.

Bugün aynı zamanda adı İgnat olanların bayramıdır. Adı İgnat olanların saçları kutsanmış suyla ıslanıyor. Ömürleri uzun olsun diye kulakları çekiliyor. (Baboglu, 1993a: 5)

25 Aralıkta kutlanan **Kolada** veya **Kırım günü**, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hz. İsa'nın doğum günü olarak da kutlanıyor. Kolada gününden iki üç gün önce domuzlar kesiliyor, daha önceleri bu domuzların derisinden çarık yapılmış. Domuzun dalağına bakılarak bir sonraki yılda havaların nasıl geçeceği tahmin edilmeye çalışılıyor. Eskiden saçak kuşu eti yemek de uğurlu sayılmış. Genç evliler çocuklar ve delikanlılar kolada gezmesi veya *hêy hêy* adıyla ziyaretlerde bulunuyorlar. Çocuklara kolaç adlı ekmekten ve simitten ikram ediyorlar ve demir para veriyorlar. Akşam olunca çocuklar keçi maskesi takarak gruplar halinde kolada türküleri söyleyip dolaşıyorlar, yetişkinler ise bu türkülere *hêy hêy* nidalarıyla katılıyorlar. *Țar* adı verilen gezici grubun başında bulunan kişi ve bir yardımcısı para ve yiyecekleri topluyorlar. Kolada gezen bu gruplara kolaç adı verilen ekmekten ve kovrik denilen simitten ikram ediliyor. Her grubun hangi sokakları gezeceği önceden belirleniyor ve sınır ihlali yapılmamasına özen gösteriliyor. Kızlar yavuklularına kolada çiçeği hazırlıyorlar. *Țar* adı verilen grup gelince, kız evin avlusunda yavuklusunun kalpağına çiçeği takıyor.

Kolada türkülerinin büyük bir bölümü Bulgarca bazıları da Moldovanca olmakla birlikte Gagavuz Türkçesiyle söylenenler de vardır:

Traka, traka, duydunuz mı?

Selâm verdim, aldınız mı?

Kırda puluk işlâr,

Küüdâ koyun kışlar!

Kolada âdetleri Bulgarlarda, Ruslarda, Romenlerde ve diğer Ortodoks doğu halklarında da bulunmaktadır. Ancak Gagavuzlardaki kutlamalar, bazı özellikleriyle tarihî Oğuz – Türkmen geleneklerinin izlerini taşımaktadır. Keçi maskesi takılması, Türkiye'deki deve kılığına girmiş insanların son baharda evleri dolaşmasıyla benzerlik gösterir. (Kvilinkova, 2001a: 23-24)

Sonuç:

Gagavuzlarda zamanı belirleyen üç takvim bulunmaktadır. Birincisi halk takvimi, ikincisi, kilise takvimi, üçüncüsü de resmî takvimdir. Zaten zamana dayalı kutlamalar da bu üç takvime ve bu üç takvimin belirlediği günlere göre yapılmaktadır. Yani kutlamalar, kültür ve geleneğe, dinî inanç ve kabullere ve resmî kutlama günlerine göre belirlenmektedir.

Gagavuz halk takvimi büyük ölçüde çiftçiliğe ve tabiat şartlarına bağlı kutlamaları belirlemektedir. Buna göre 6 Mayıs'taki Hederlez'den, 21 Kasım'daki Canavar yortularına kadar olan zaman dilimi yaz, Canavar yortularından Hederlez'e kadar olan dönem kış olarak adlandırılmaktadır.

Kasım ayı kışın başlangıcıdır ve kış mevsimindeki tarımla ilgili işler Kasım ayına göre belirlenir. Bu işler;

Seksen (Atanas günü): Kasımın sekseninci günü. “Seksen tarlaya tohumu at sen” sözüyle ekim işi başlıyor.

Doksan: Kasımın doksanıncı günü. “Doksan, yaza kon sen” sözüyle yazın başlangıcı bildirilir.

Yüz: Kasımın yüzüncü günü. Her şeyin düzeldiği “Yüze bastık, düze bastık” sözüyle anlatılır.

Yüz on: Kasımın yüz onuncu günü. “Yüz on tarlanın başına kon” sözüyle tarla işlerinin başladığı haber verilir. (Manof, 1939: 82-83)

Halk takviminde ayların *Çiçek, Harman, Orak, Ceviz ayı* gibi adlar alması da tarım kültürüyle ilgilidir.

Hederlez, kurdun kutsanması, gelecek veya mevsimle ilgili fala bakmalar, belli günlerde giyilen özel kıyafetler, at yarışları, güreş gibi spor müsabakaları mitolojik köklere dayanan kutlamalardır.

Hazırlanacak yemekler, kesilecek kurbanlar ve tutulacak oruçlar dinî takvime göre belirleniyor. Manof’un (1939: 98) belirttiğine göre Gagavuzlar Büyük oruç denilen Paskalya perhizlerini, Panaya orucu denilen Meryem perhizlerini, Kırım (veya Kolada) orucu denilen Noel perhizlerini, Ay Petro orucu denilen Petro perhizini tutuyor.

Kolaç adlı ekmek, paska denilen Paskalya çöreği ve içecek olarak şarap en önemli besinlerdir ve özel günlerde ortaya çıkmaktadırlar.

Resmî günlerden 1 Mayıs, 8 Mart, II. Dünya Savaşıyla ilgili anmalar başta olmak üzere bir kısmı Sovyet döneminden kalmadır.

Moldova Devleti’nin kuruluşu ve Moldovancanın devlet dili oluşu gibi Moldova ile ilgili kutlamalar Moldova Devleti’ne ait günlerdir.

Gagavuz Yeri’nin kuruluşu, alfabe verilmesi, Gagavuz Türkçesinin resmî dil oluşu gibi kutlamalar, Gagavuz Yeri’ne ait resmî kutlamalardır.

Köy ve kasabaların günü ve kilise günleri ise gibi mahallî düzeyde kutlanmaktadır.

Buna göre Gagavuz Türklerinin kutladığı resmî günler, dört ayrı otoriteye bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Üç kültürel ve dört farklı idarî kaynaktan beslenen zamana bağlı kutlamalar Gagavuz kültür hayatını zenginleştiren en önemli dinî, sosyal ve kültürel etkinliklerdir. Bu kutlamaların her biri Gagavuz kimliğinin bağlantılarına ve uzantılarına dair çok önemli ip uçları ortaya koymakta; Gagavuz millî varlığının dayandığı inanç ve kabulleri, kültürel alış verişleri ve tarıma dayalı hayat tarzını bütün renkleriyle gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA:

BABAĞLU, Nikolay, 1993a, İgnajden, *Anasözü*, 25 Dekabri (Kırım), S.32 (241), s.5.

BABAĞLU, Nikolay, 1993b, Canavar Yortuları, *Anasözü*, 25 Dekabri (Kırım), S.32 (241), s.5.

BABAĞLU, Nikolay, 2000, Komrat’ta Hederlez, *Sabaa Yıldızı*, S.12, s.52-53.

BOGDAN, Marianna, 2001, Halkımızın Adetlerindän Prost Olmak Pazarı, *Gagauz Sesi*, No. 6-7 (110-111), 20 April, s.2.

GÜNGÖR, Harun – ARGUNŞAH, Mustafa, 2002, *Gagauz Türkleri*, KB yay., Ankara.

KATAR, Mehmet, 2001, *Hıristiyanlık’ta Paskalya Kutlamaları*, Ankara.

KVİLİNKOVA, Elizaveta, 2000, "Klyanus imenem volka volçi prazniki u gagauzov", *Nezavisimoy Moldove*, 15 Kasım, s.4.

KVİLİNKOVA (Kasım), Elizaveta, 2001a, Gagauzların Yeni Yıl Adetleri, *Sabaa Yıldızı*, S.15, s.20-25.

KVİLİNKOVA, Elizaveta Nikolovna, 2001b, Prazdnik “hederlez” u gagauzov i obräd jertvoprinoşeniya jivotnogo (kurban), *Nezavisimaya Moldove*, 4 Maya, S.12.

- KVİLİNKOVA, Elizaveta, 2001c, Çtobı yarçe svetilo solntse, *Nezavisimoy Moldove*, 7 Mart, s.3.
- KVİLİNKOVA (Kasım), Elizaveta, 2002, Gagauzlarda Halk Sport, *Sabaa Yıldızı*, S.21, s.13-17.
- KVİLİNKOVA, Elizaveta, 2003a, Gagauzların Halk Kalendarı, *Ana sözü*, No.3-4-5-6, 14 Küçük ay (Fevral), 28 Küçük ay (Fevral), 4 Çiçek ay (Aprel), s.4. *Ana sözü*, No.6, 4 Çiçek ay (Aprel), s.4.
- KVİLİNKOVA, Elizaveta, 2003b, Gagauzların Dolay Zaman Görümneri, *Sabaa Yıldızı*, S.24, s.44-45.
- KVİLİNKOVA, Elizaveta Nikolevna, 2005a, *Gagauzy Moldovy i Bolgarii (Sravnitel'noe issledovanie kalendarnoi obriadnosti, terminov rodstva i fol'klora)*, Chisinau, Pontos, 306 p.
- KVİLİNKOVA (Kasım), Elizaveta, 2005b, Gagauzların Kalendar Adetleri, *Sabaa Yıldızı*, S.30, s.40-42.
- MALAÇLI, İrina, 2001, Takvim Ayinlerinden Biri - Yeni Yıl Gagauzlar'da "Survaki" Adedi, *Sabaa Yıldızı*, S.17, s.42-44.
- MANOF, Atanas, 1939, *Gagauzlar (Hiristiyan Türkler)*, Bulgarcadan çeviren, Türker Acaroğlu, Varlık yay., Ankara.
- ÜNAL, Mustafa, 2000, Evrensel Dinlerde Kutsal Zamanlar Takvimler, Dini Gün, Bayram ve Törenler, Kayseri.
- SOROÇANU, Evdokiya, 2004, "V. Moşkov'un (1902) hem Avtorun (2002) Tarafından Beşalma Küüyündä Toplanılan Gagauz Halk Kalendar Adetlerinin hem Adet Sıralarının Karşılaştırılması", *Sabaa Yıldızı*, S.29, s. 56-64; *Sabaa Yıldızı*, S.31, s.56-64.

<http://www.anasozu.com/archive>